LIETTUA

LYHYT MATKAOPAS

Liettuan vaakuna

JULKAISIJA:

LIETTUAN PÄÄKONSULINVIRASTO

HELSINKI

Kaunas: Vytautas-kirkko.

Kaunas: liettualaisen runoilijan Mairionis-vainajan talo.

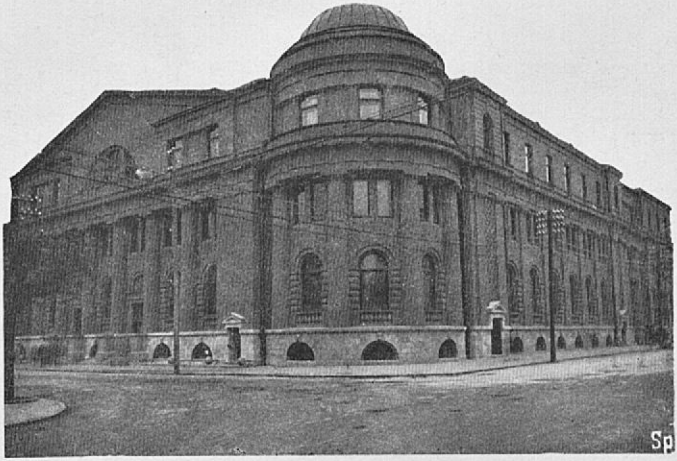

Kaunas: Liettuan valtionpankin talo.

Kreivi Tyszkievicz'in linna, Palanga.

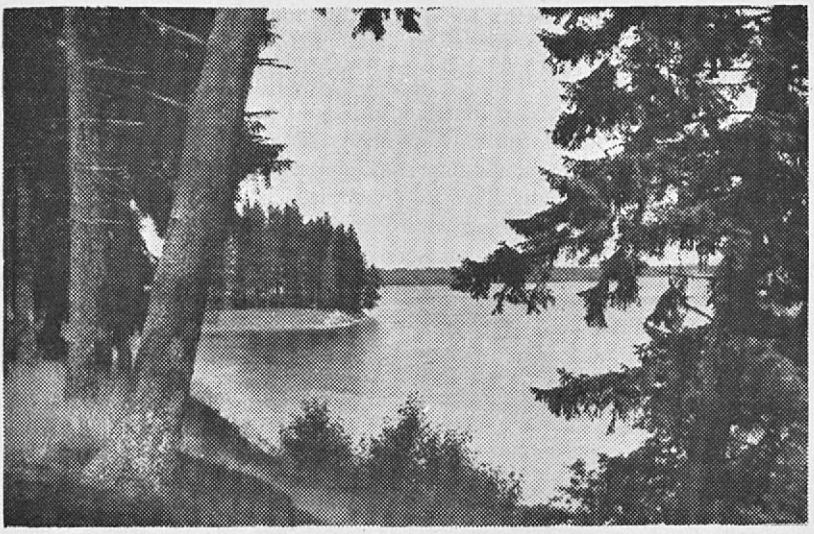

Liettualainen järvimaisema.

LIETTUA

Kolmesta Itämerenvaltiosta, Eestistä, Latviasta ja Liettuasta, on viimemainittu eteläisin ja siis meidän maastamme kaukaisin. Arvattavasti juuri tästä johtuu, että tämä maa on meillä vähimmin tunnettu, jonka tähden sen yksityiskohtaisempi esittely tässä lienee paikallaan, sitäkin suuremmalla syyllä kun tämä uusi tuttavuus on sangen mielenkiintoinen, vieläpä osoittautuu kansamme vanhaksi tuttavaksi.

Liettuan tasavalta ynnä autonominen Memelin alue, joka vuodesta 1923 on Liettuan suvereniteetin alainen, käsittää 55,670 km² eli alueen, joka likipitäen vastaa Turun ja Porin sekä Viipurin läänejä yhteensä. Alueeltaan Liettua on siis esim. Belgiaa, Tanskaa ja Sveitsiä isompi. Maassa on 2,4 milj. asukasta ja se on siis väkiluvultaan suurin mainituista Itämerenvaltioista, koskapa Latviassa on 2 milj. ja Eestissä ainoastaan 1,2 milj. asukasta. Sitäpaitsi liettualaiset, kuten tunnettua, vaativat itselleen vanhaa, historiallista pääkaupunkiansa, Vilnaa, 27,000 km² käsittävine alueineen, jonka koko väkiluku on 1 milj. Liettua on ennen kaikkea maanviljelysmaa; 76,7 % väkiluvusta saa elatuksensa tästä pääelinkeinosta.

Maan taloudellinen asema on hyvä, ulkomaan kauppa vientivoittoinen (1932: vienti 189,2, tuonti 167 milj. litasta), ulkomainen velka suhteellisen pieni (1932: 147,7 milj. litasta).

Liettuan historia on erinomaisen mielenkiintoinen ja vaiherikas. Liettualaiset muodostavat yhdessä latvialaisten ja nyttemmin sukupuuttoon kuolleitten muinaispreussiläisten eli borussien kanssa indoeurooppalaisen kansanryhmän itsenäisen haaran, jota sanotaan balttilaiseksi haaraksi. Sanottuun kansanryhmään kuuluvat kuten tunnettua myös m. m. slaavilaiset, kreikkalaiset, germanilaiset ja romanilaiset. Liettualaiset eivät siis ole slaavilaisia kuten esim. heidän naapurinsa puolalaiset. Hamassa muinaisuudessa liettualaiset heimot tulivat indoeurooppalaisten alkuasunnoilta Itämeren kaakkoispuolelle Nemunas (venäjänk. Niemen) joen seuduille asettuen aarniometsiin asumaan ruveten viljelemään maata sekä harjoittamaan metsästystä ja kalastusta. He eivät osallistuneet suureen kansainvaellukseen, vaan jäivät niille seuduille, jotka esi-isät olivat kotimaakseen valinneet ja täällä he muodostivat joukon enemmän tai vähemmän itsenäisiä ruhtinaskuntia. Liettualaiset tulivat sangen läheiseen kosketukseen suomalaisten heimojen kanssa ja vielä tänäkin päivänä sadottain esiintyvät yhteiset sanat ovat todistuksena vilkkaasta kulttuurivuorovaikutuksesta. Koska nämä sanat antavat kiintoisan kuvan niistä eri aloista, joilla suomalaiset ja liettualaiset joutuivat kosketuksiin, mainittakoon tässä muutamia esimerkkejä. Suuri joukko näitä yhteisiä sanoja on maanviljelyksen ja karjanhoidon alalta, kuten suomalainen sana heinä, liettuankielellä šienas, (h-ääntä ei ole liettuankielessä, jonka tähden suomenkielen h:ta usein vastaa liettuankielen š, joka äännetään sh), herne liett. žirnis, tarha liett. daržas, talkoo liett. talka, vuota liett. oda, siemen liett. sėmenys, hurtta (= koira) liett. kurtas; edelleen joukko sanoja luonnon, eläin- ja kasvikunnan alalta esim. kataja liett. kadagys, sammal liett. samanas, tuohi liett. tošis, ankerias liett. ungurys, härmä liett. šarma, halla liett. šalna, malka liett. malka (=polttopuu); työ- ja talouskalujen, rakennus- y. m. aloilta ovat esim. seuraavat: terva liett. derva, ansa liett. ąsa (=kädensija), kirves liett. kirvis, niisi liett. nitys, kauha, liett. kaušas, luuta liett. šluota, kattila liett. katilas, seinä liett. siena (= raja), hihna liett. šikšna, pirtti liett. pirtis (= sauna), kantele liett. kanklės j. n. e. Liikenteen alalta mainittakoon sanat: keli liett. kelias (= tie), rattaat liett. ratai, laiva liett. laivas, silta liett. tiltas j. n. e. Myös useat sukulaisuutta ilmaisevat sanat ovat yhteisiä, esim. heimo liett. šiema (= perhe), morsian liett. marti (= käly), kummi liett. kumas, kaima liett. kaimynas (naapuri), ja ammattia merkitsevät sanat kuten kuningas liett. kunigas (= pappi), paimen liett. piemuo, ammatti liett. amatas, ja sitäpaitsi sanat kassa (= palmikko) liett. kasa, hammas liett.

žambas, kelta liett. gelta, y. m., vieläpä kansanuskon käsitteitä kuten perkele liett. perkunas (= ukkosen jumala) j. n. e. Nämä yhteiset sanat ovat suurimmaksi osaksi suomenkielen liettuankielestä lainaamia, mutta liettuankieli on myös suomenkielestä lainannut sanoja kuten esim. laiva. Jotkut yhteiset sanat ovat myös jostakin slaavilaisesta kielestä lainatut kuten kummi tahi gootinkielestä kuten kuningas.

Liettualainen kanteleensoittaja.

Poikettuamme täten hiukan kielitieteen alalle siirrymme liettualaisten historiaan. Heidän vaiheensa ovat aina 13:een vuosisataan asti hämärän peitossa, mutta naapurit, saksalaiset ja venäläiset, todistavat heidän olleen sotaisan kansan, jonka heimot alinomaa ottelivat keskenään tai taistelivat yhteistä ulkonaista vihollista vastaan. Ruhtinas *Mindaugas*'in (1220—1239) oli vihdoin sallittu kukistaa keskenään kilpailevat pikkuruhtinaat ja perustaa yhtenäinen valtakunta. Mutta hänen kuoltuaan sisäiset riidat jälleen syttyivät. Riidanaiheet olivat lukemattomat; tärkeimpiä oli kuitenkin valinta kristinuskon ja pakanuuden välillä. Tätä taistelua käytiin vielä seuraavallakin vuosisadalla ja itse asiassa liettualaiset olivat maanosamme viimeinen kansa, joka omaksui kristinuskon. Suuriruhtinas *Gediminas*'ista (1316—1341) sai Liettua voimakkaan hallitsijan, joka ei ainoastaan tehnyt loppua kaikista sisäisistä eripuraisuuksista, vaan myöskin esiintyi menestyksellisenä valloittajana naapurien alueilla ja taitavana valtionmuodostajana. Useissa verisissä otteluissa hän voitti saksalaisen ritarikunnan, joka jo kauan oli ahdistanut Liettuaa lännestäpäin, ja sitten hän kääntyi itäisiä naapureitaan, venäläisiä, vastaan, jotka pian huomasivat saaneensa Liettuan hallitsijasta ylivoimaisen vastustajan. Monet

venäläiset ruhtinaat asettuivat vapaaehtoisesti hänen suojeluksensa alaisiksi tunnustaen hänen yliherruutensa. Hänen hallitusaikanaan osa Suomeakin joutui Liettuan vallan alle. Gediminas oli asettanut poikansa Narimantasin Pinsk'in ruhtinaskunnan käskynhaltijaksi ja tälle Novgorodin ruhtinas Ivan v. 1333 luovutti alueen, johon m. m. kuului Karjalan kannas ynnä Käkisalmen ja Pähkinälinnan kaupungit. Narimantas oli pannut poikansa Aleksanterin uuden alusmaan maaherraksi, mutta jo v. 1337 Viipurin ruotsalais-suomalainen varusväki karkoitti hänet. Gediminas kaatui v. 1341 taistelussa saksalaista ritarikuntaa vastaan jättäen jälkeensä seitsemän poikaa, joista kullakin oli osa valtakuntaa hoidettavanaan. Huomattavimmat näistä olivat *Algirdas* (1344—1377) ja *Keistutis* (1377—1382), jotka pian ottivat korkeimman vallan käsiinsä ja suurimmassa veljellisessä sovussa hallitsivat maataan, vaikkapa edellinen koko elämänsä ajan olikin nimellisesti yksinvaltiaana. Algirdas otti osalleen maan itärajat, Keistutis'in pitäessä huolta valtakunnan länsirajain suojelemisesta. Keistutis on Liettuan kansan suosikki, »ritari peloton ja moitteeton», joka oli niin jalomielinen, ettei hän tahtonut koskaan yllättää vihollistaan, vaan hyvissä ajoin lähetti sanan suunnittelemastaan hyökkäyksestä. Eräässä niitä monia taisteluja, joita hän kävi perivihollista vastaan, sattui, että hän joutui saksalaisten ritarien käsiin. He veivät hänet riemukulkueessa pääkaupunkiinsa Marienburgiin, joka valmisti ylhäiselle vangille suurenmoisen vastaanoton. Keistutis'in onnistui kuitenkin paeta vankeudesta, ja päästyään Polangenin kohdalla maansa rajan yli, hän meni suoraa päätä temppeliin esiintuodakseen kiitoksensa jumalille. Mutta siellä hän näki ihmeen kauniin papittaren Biruten, johon hän tuokiossa niin silmittömästi rakastui, että unohti tyyten varsinaisen asiansa. Hän ryösti heti vestaalin ylipapin varoituksista huolimatta ja vei hänet pääkaupunkiinsa, jossa toimeenpani suurenmoiset hääjuhlat. Jumalten viha ei kuitenkaan kohdannut kiittämätöntä ruhtinasta, päinvastoin he siunasivat avioliittoa ja suuriruhtinatar Birute synnytti maalleen sen suurimman valtiaan, Vytautasin, joka sai lisänimekseen »suuri».

Molempain veljesten hallitusaikana Liettuan kansa suoritti historiallisen tehtävän, jolla oli mitä suurin merkitys koko länsimaiselle sivistykselle: liettualaisten onnistui näet asettaa sulku tatarien hyökyaallolle, joka uhkasi lopen hävittää koko maanosamme. Aigirdas'in kuoleman jälkeen Keistutis yksin hallitsi valtakuntaa vuoteen 1382, jolloin hänen veljensä poika *Jogaila* (Jagello) kavalan petoksen kautta surmasi hänet. Jogaila tuli nyt Liettuan valtiaaksi, mutta surmatun ruhtinaan poika *Vytautas* saattoi hänen valtansa riidanalaiseksi. Sovinto rakennettiin lopuksi siten, että Jogaila mentyään Puolan prinsessan kanssa naimisiin ja tultuaan

siten Puolan kuninkaaksi muutti Varsovaan, jolloin Vytautas tunnustettiin Liettuan suuriruhtinaaksi v. 1392. Vytautas'in aikana Liettua saavutti suurimman valtansa ollen Euroopan mahtavimpia valtakuntia. Maa alusmaineen ulottui siihen aikaan Itämerestä Mustaanmereen saakka, ja lukuisat olivat ne kansakunnat, jotka rauhallisin keinoin tai valloituksen kautta olivat joutuneet Liettuan herruuden alle. Tannenbergin taistelussa v. 1410 Vytautas ainaiseksi teki lopun saksalaisen ritarikunnan vallasta turvaten täten pitkiksi ajoiksi valtakunnan länsirajan. Vytautas suuri kuoli sangen korkeassa ijässä v. 1430, ja hänen maalliset jäännöksensä kätkettiin suurin juhlamenoin valtakunnan uuteen pääkaupunkiin Vilnaan, jonka Gediminas oli perustanut v. 1323. Mutta Vytautas'in mentyä manalle Liettuankin valta-asema kukistui. Maa joutui yhä suurempaan riippuvaisuuteen Puolasta ja Lublinissa v. 1569 solmitun liiton kautta molempien maiden kohtalot lopullisesti yhdistettiin. Häikäilemätön puolalaistuttamistyö pantiin alulle, Liettuan aatelisto omaksui puolankielen ja puolalaisia tapoja ja ainoastaan talonpojat jäivät liettualaisuudelle ja esi-isien kielelle uskollisiksi.

Liettuan suuriruhtinas Vytautas suuri (1392—1430)

Puolan jaon kautta Liettua v. 1795 joutui Venäjälle ja nyt alkaa Liettuan kansan varsinainen kärsimyshistoria. V. 1830 venäläiset sulkivat Liettuan sivistyskeskuksen, Vilnan yliopiston, vuoden

1863 epäonnistuneen kapinan jälkeen 300 kansallista johtajaa hirtettiin, 5,000 teljettiin vankiloihin vuosikausiksi ja 10,000 karkoitettiin Siperiaan. Liettuan kielen käyttö painetuissa julkaisuissa kiellettiin kokonaan, ja liettuankielisen kirjan omistaminen saattoi aiheutta mitä ankarimman rangaistuksen. Mutta juuri näihin aikoihin esiintyi peloton kansallinen johtaja, tohtori Jonas *Basanavičius* (1851—1927), joka ulkomailla rupesi julkaisemaan liettuankielisiä lehtiä, joita kuljetettiin salaa maahan suurin vaaroin. Ne saavuttivat tavattoman levikin ja pitivät siten liettualaisten isänmaanrakkautta koko ajan valveilla. Liettuankielen painokielto oli voimassa 40 vuotta, vuoteen 1904, mutta siitä huolimatta versoi rikas liettualainen kirjallisuus. Voimakkaita kansallisia herätteitä antoi Basanavičius'in lehti »Aušra» (Aamurusko), ja nuori lääkäri Vincas *Kudirka* (1858—1899) sepitti ja sävelsi Liettuan kansallislaulun, »Lietuva tevynė mūsu», (Liettua, sinä synnyinmaamme). Ja vallankumouksen puhjettua v. 1905 Venäjällä kansallistietoinen Liettuan kansa saattoi kokoontua suureen kongressiin Vilnaan vaatimaan itselleen kulttuuri-itsehallintoa. Kauan tämä vapaudenunelma ei tosin kestänyt, mutta taantumus ei kumminkaan sen jälkeen enää kyennyt tukahduttamaan Liettuan kansan vapaudenpyrkimyksiä. Maailmansodan sytyttyä saksalaiset miehittivät miltei koko Liettuan ja rintaman siirtyessä useita kertoja edes takaisin onnettoman maan yli sodan hävitykset kävivät kauheiksi. Urhoollisesti kestettyjen kärsimysten jälkeen Liettuan kansa saattoi vihdoinkin ikivanhassa pääkaupungissaan Vilnassa julistautua itsenäiseksi helmikuun 16 päivänä 1918. Mutta maa oli raunioiden peittämä ja kansa, joka siten otti kohtalonsa omiin käsiinsä, oli aivan suojaton. Ja lisäksi Liettuata vielä ympäröivät viholliset joka taholla: etelässä puolalaiset, idässä bolshevikit, pohjoisessa venäläiset seikkailijat Bermont-Avaloffin johdolla ja lännessä myöhemmin samana vuonna saksalaiset spartakistit. Suurimmalla kiireellä luotiin vapaaehtoisista kansallinen armeija, jonka vihdoinkin onnistui turvata valtakunnan itsenäisyys. Mutta valtakunnan pääkaupunki, Vilna, alueineen, joutui kaappauksen kautta puolalaisten käsiin v. 1920, ja Liettuan hallituksen oli pakko siirtyä Kaunasiin, josta siten tuli maan väliaikainen pääkaupunki.

Tämän johdannon jälkeen, jossa lyhyin piirtein olemme kuvailleet naapurikansan meille jotenkin tuntematonta historiaa, voimme siirtyä kertomaan nykyajan Liettuasta ja sen kansasta. Liettualaiset ovat roomalais-katolilaisia ja hartaasti uskonnollisia. Tämä piirre on osittain historiallisen kehityksen aiheuttama: venäläisten sortajien ollessa kreikkalais-katolilaisia Liettuan talonpojat saivat etevimmät kansalliset johtajansa roomalais-katolilaisten pappien keskuudesta, jotka taistelivat venäläistyttämistä vas-

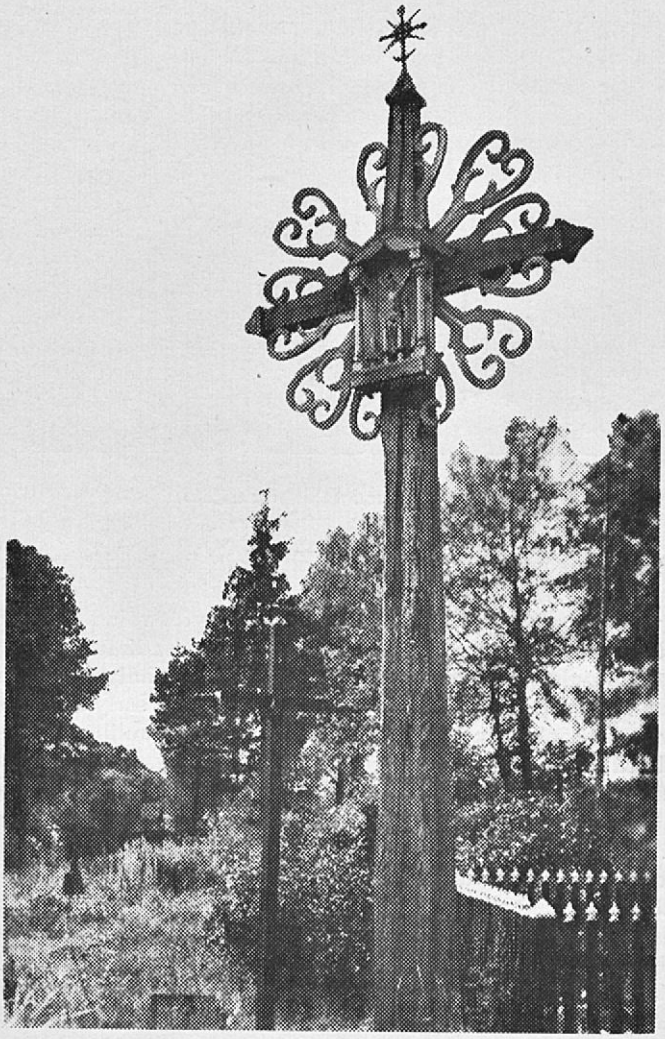

Tyypillinen liettualainen risti.

taan pelastaakseen kansansa roomalaiselle kirkolle ja siten tulivat liettualaisten kansallisiksi johtajiksi, vieläpä joskus marttyyreiksikin. Mutta liettualaiset ovat myös taidetta harrastavia. Siitä ovat todisteena lukemattomat aistikkaasti veistetyt puuristit, joita tapaa kaikkialla, kirkkomailla, tienhaaroissa, vieläpä joka pihamaalla

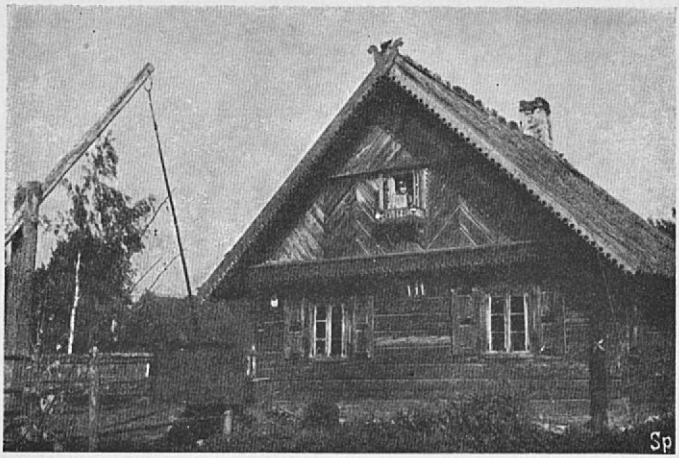

Liettualainen talonpoikaistalo.

tai talon päädyssä, missä ne seisovat suojelusenkeleinä vartioiden talon rauhaa. Kotiteollisuus kukoistaa ja erityisesti ovat kuuluisia koruompeluin kirjatut vyöt, »juostos», joita tytöt valmistavat ylkää odotellessaan. Runoudellakin on huomattava osa liettualaisen mielessä, ja kuuluisia ovat liettualaisten kauniit kansanlaulut, »dainos», jotka lukemattomien sukupolvien kautta ovat säilyneet meidän päiviimme saakka ja edelleenkin elävät kansan huulilla. Tässä yhteydessä sopii mainita, että suomalainen mies, professori A. R. Niemi-vainaja (k. 1931) on kerännyt ja julkaissut huomattavan osan näitä liettualaisia dainoja pelastaen ne siten joutumasta unohduksiin. Kiitokseksi on Liettuan kansa hänen haudalleen Helsingissä pystyttänyt kauniin muistopatsaan, jonka vainajan vanha työtoveri, »Kalevalan» liettuantaja, kaniikki Adolfas Sabaliauskas, marraskuussa 1933 paljasti Liettuan kansan nimessä.

Siirrymme nyt kuvailemaan maata ja alamme väliaikaisesta pääkaupungista *Kaunasista*, jota venäläiset sanoivat Kovnoksi. Kaupunki sijaitsee luonnonihanalla paikalla sillä kohtaa, missä Neris-niminen olkajoki laskee Nemunas-jokeen. Erään tiedon mukaan Kaunas on perustettu jo v. 1030, joten se 900-vuotiaana on kaikkien muiden Itämerta ympäröivien maiden pääkaupunkeja huomattavasti vanhempi. Kaunas astuu kuitenkin historian valoon vasta 1300-luvulla, kuvaavaa kyllä saksalaista ritarikuntaa vastaan käytyjen alituisten taistelujen yhteydessä. Lukemattomia taisteluja käytiin tänne rakennetusta linnasta, joka siirtyi kädestä käteen ja usein hävitettiin raunioiksi, mutta heti sen jälkeen jälleen raken-

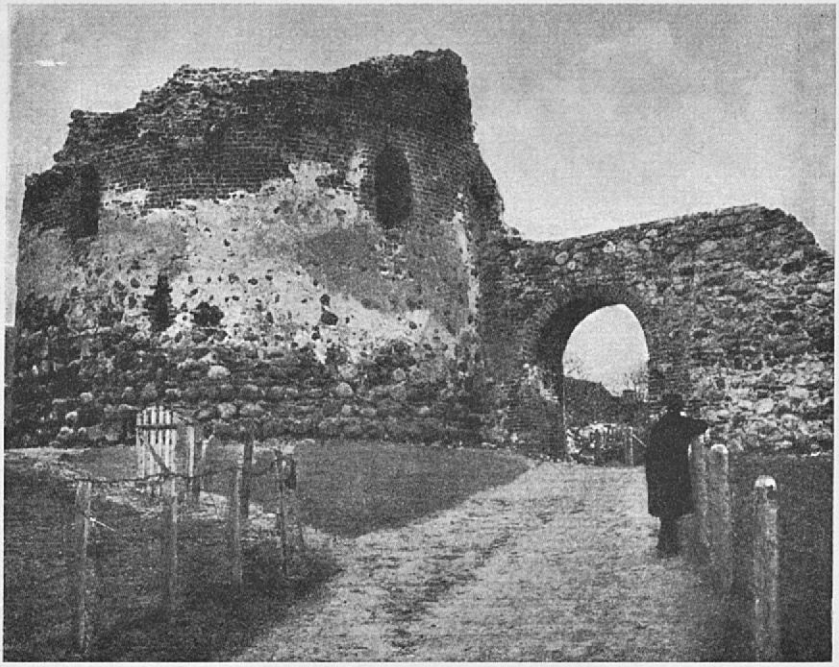

Kaunasin vanhan linnan raunioita.

nettiin uudestaan. Vasta suuriruhtinas Vytautas'in kukistettua saksalaisen ritarikunnan vallan alkoi rauhallisempi kehitysjakso. Aikain kuluessa Kaunasista tuli tärkeä kauppakeskus, jonka kautta maan tuotteita laivattiin vieraisiin maihin. Seuraavina vuosisatoina rakennettiin useita komeita taloja, m. m. raatihuone. Tässä talossa kuningas Sigismund II v. 1562 otti vastaan Juhana herttuan, joka oli saapunut valtakuntaan kosintamatkallaan naidakseen prinsessa Katariina Jagellonican. Häät vietettiinkin Vilnassa vielä samana vuonna. Mutta kukoistus sai kauhistuttavan lopun v. 1701 ruotsalaisten käydessä »tervehdyksellä» sillä seurauksella, että kaupunki poltettiin poroiksi.

V. 1812 Kaunas oli suuren historiallisen tapahtuman näyttämönä. Neljää Nemunas-joen yli rakennettua pontonisiltaa pitkin Napoleon voitokkaan armeijansa etunenässä marssi kaupunkiin, joka miehitettiin 12 p. heinäkuuta. Sarja loistavia juhlia seurasi, ja keisari luuli tällä tavoin voittavansa puolellensa aateliston. Jo samana talvena ranskalaiset palasivat, — mutta tällä kertaa ryysyihin verhoittuina, voitettuina, nälkiintyneinä. Villiytyneet sotilaat ryösti-

Kaunas: Čiurlionis'in taidemuseo.

vät ja polttivat kaupungin ja vielä kerran oli Kaunas savuavina raunioina. Puolan kapinan aikana v. 1831 kaupunki oli pari kuukautta kapinoitsijain vallassa, kunnes heidät karkoitettiin ja kapina verisesti tukahutettiin. V. 1843 Kaunasista tehtiin kuvernöörin asuinpaikka ja kaupunki tuli siten verraten tärkeäksi hallintokeskukseksi. Asukasluku oli mainittuna vuonna noin 15,000. Vuoden 1863 kapina toi jälleen mukanaan hätää ja kurjuutta. Julkisesti hirtettiin koko joukko eteviä liettualaisia johtajia, aatelisia, pappeja ja opettajia venäläisten ensin häväistyä heitä. Kaunas on Liettuan vapaan tasavallan pääkaupunkina vuodesta 1920 ja sen asukasluku on nykyään 126,000.

Tehkäämme nyt pieni kiertomatka kaupungissa tutustuaksemme sen huomattavimpiin nähtävyyksiin. Rautatien asemalta pyrimme Vytautasin prospektia pitkin, jonka varrella on Suomen konsulivirasto, ensin leveälle pääkadulle, Laisvės alėja, (Vapauden puistokatu). Tässä katseemme heti kohtaa suuren varusväen kirkon, entisen venäläisen tuomiokirkon. Lähellä sijaitsee m. m. Liettuan suojeluskunnan, »Lietuvos Šaulių Sąjunga» (50,000 jäsentä) esikunta, ja kadun varrella havaitsemme suuria myymälöitä, joista ainakin osa on juutalaisten hallussa (koko Liettuassa on 7,1 % juutalaisia, muista vähemmistökansalaisuuksista mainittakoon 4,1 % saksalaisia, 3 % puolalaisia ja 2,4 % venäläisiä). Laisvės alėjan jatkokadun toisessa päässä saavumme vihdoin Nemunasjoen ja sen olkajoen muodostamalla niemekkeellä sijaitsevan vanhan linnan raunioille. Linna menetti jo 15:lla vuosisadalla stra-

Kaunas: Oikeusministeriö.

teegisen merkityksensä ja sitä käytettiin sen jälkeen virastohuoneistoina, kunnes ruotsalaiset hävittivät sen raunioiksi. Läheisellä aukealla on aikaisemmin mainitsemamme, kauniiseen barokkityyliin rakennettu raatihuone. Lähempänä Nemunas-jokea Raatihuoneen aukean eteläpuolella kohoaa komea Vytautas-kirkko, joka rakennettiin v. 1400 liettualaisten tataareja vastaan käytyjen voitokkaiden taistelujen muistoksi. Ruotsalaiset pitelivät kirkkoa pahoin ja Napoleon käytti sitä ruutikellarina, mutta siitä huolimatta se edelleen seisoo paikallaan miltei muuttumattomana. Raatihuoneenaukean pohjoispuolella on basilika, maan suurin temppelirakennus. Tässä lepää monta kuuluisaa liettualaista, m. m. piispa Valančius (kuoll. 1875), josta viereinen katu on saanut nimensä. Jos nyt Vilnan ja Presidentin katuja pitkin palaamme Raatihuoneenaukealta Laisvės alėjalle, sivuutamme m. m. presidentin linnan, jossa vuodesta 1926 asuu valtion korkeasti kunnioitettuna päämiehenä tohtori Antanas Smetona (s. 1874, oli tasavallan ensim. presidenttinä 1919—20). Laisvės alėjan eteläpuolella avautuu eteemme kaupungin puisto, jonka taustalla on valtionteatteri. Tämä taidelaitos käsittää sekä puhenäyttämön että oopperan ja baletin ja taiteellinen taso on siinä sangen korkea; varsinkin tenori Kypras Petrauskas nauttii kansainvälistä kuuluisuutta. Laisvės alėjan ja Daukantasin kadun (Simanas Daukantas on Liettuan ensimmäinen kansallinen historijoitsija, kuollut 1864) kulmauksessa on valtion omistama hieno hotelli »Lietuvos viešbutis», ja viimeksimainitun

kadun varrella sijaitsee m. m. ulkoasiainministeriö. Tämä katu johtaa Vienybės aikštė-nimiselle aukealle, jonka halkaisee Duonelaitis'in katu (katu on saanut nimensä ensimmäisestä liettuankielisestä runoilijasta, kuoll. 1780). Tämän kadun varrella on koko joukko tärkeitä rakennuksia, esim. mielenkiintoinen sotamuseo, joka sisältää muistoja kansallisen heräämisen ja vapaussodan ajoilta ja jonka esimiehenä on tunnettu Suomi-ystävä, kenraali Nagevičius, Kaunasin liettualais-suomalaisen yhdistyksen puheenjohtaja, suuriruhtinas Vytautasin yliopisto (287 opettajaa ja 4,300 ylioppilasta v. 1932), valtion pankin, »Lietuvos Bankas'in» ja raha-asiainministeriön palatsit, y. m. Korkealla vuorella kaupungin pohjoispuolella näemme taide-akatemian sekä Čiurlionis-taidemuseon, joka sisältää Liettuan suurimman ja erikoisimman taidemaalarin M. K. Čiurlionis'in (1875—1914) etevimmät teokset. Hän oli alkujaan säveltäjä ja hänen taulunsa ovat ikäänkuin maalattuja sävelmiä; niinpä hän sanookin useita niistä »sonaateiksi».

Kaupunkia samoillessamme kiintyy huomiomme siihen, että useissa kaupunginosissa on vain kaksikerroksisia taloja. Tämä johtuu siitä, että kaupunki Venäjän vallan aikana oli tärkeä linnoitus, jonka tähden viranomaiset kielsivät korkeampia taloja rakentamasta.

Jos kaupunkia katseltuamme haluamme hetkisen levätä, niin etsikäämme itsellemme rauhallinen paikka Vytautas-puistosta, joka on Vihreällä vuorella kaupungin itäpuolella. Sieltä voimme sitten ottaa auton ja ajaa muutaman kilometrin päässä kaupungista kaakkoon Nemunas-joen varrella sijaitsevaan *Pažaislis*'in nunnaluostariin, jonka Liettuan kansleri Pac 17:lla vuosisadalla rakennutti italialaiseen barokkityyliin. Luostarin omistivat alkujaan Kamendula-nunnat. Varsinkin kirkko oli sangen kalliisti sisustettu, mutta Napoleon otti kumminkin »matkamuistoiksi» kalleimmat aarteet, jotka nyt ovat nähtävinä Louvre'ssa. Myöskin maailmansodan aikana luostaria pahoin ryöstettiin. Liettuan kansallispyhimyksen, pyhän Kasimirin, sisarkunta omistaa nykyään luostarin. — N. 30 km:n päässä on niinikään Nemunas-joen varrella kylpylä *Birštonas* kuuluisine kivennäislähteineen.

Tietenkin Liettuassa on paljon nähtävää pääkaupungin rajojen ulkopuolellakin. On järvisiä seutuja — Liettuakin on tuhansien järvien maa, sillä maassa on 1,305 yli 2 ha:n suuruista järveä, yhteensä 63,500 ha., — luonnonkauniita jokia juoksee halki maan eri suuntiin, ja siellä täällä kohoaa kukkula tai vuori (korkein on Pavištytis-vuori Vilkaviškis'in piirikunnassa, 284 m.) ja usein näkyy huipulla vanhan linnan raunio, jonka vuoksi näitä kumpuja sanotaan linnavuoriksi, »piliakalniai». Paikoin tapaa täällä vielä tänä päivänä valtavia aarniometsiä (yksinomaan valtion hallussa on 888,000 ha. metsää), jotka sekä tuottavat raaka-aineita sahoille että

Pažaislis'in luostari.

myös ovat mainioita riistamaita. Täällä »hallitsi» muualla sukupuuttoon joutunut visentti, joka kuitenkin maailmansodan aikana täältäkin lopen hävitettiin. Myös muuta suurriistaa, kuten metsäkarjuja, tavataan.

Veisi kuitenkin liian pitkälle suppean kirjoituksen puitteissa luetella joukoittain maantieteellisiä nimiä, jonka vuoksi rajoitumme muutamien tärkeimpien kaupunkien mainitsemiseen. Kuvitelkaamme, että Riiassa olemme astuneet Kaunasin kautta Berliiniin kulkevaan pikajunaan. Parin tunnin matkan jälkeen saavumme Liettuan raja-asemalle, *Joniškis'iin.* Tuntia myöhemmin olemme pohjois-Liettuan suurimmassa kaupungissa *Šiauliai'ssa* (24,000 asukasta). Se on maan tärkein teollisuuskeskus (erikoisala nahkatehtaat). Maailmansodan aikana koko kaupunki hävitettiin niin perusteellisesti, että siinä oli tuskin ainoatakaan asuttavaa taloa, mutta nyt on tuon kauhean hävityksen melkein kaikki jäljet umpeen luotu: tehtaat on uudestaan rakennettu ja niiden tuotteet leviävät nyt yli koko maan. Šiauliai on tärkeä rautateiden yhtymäkohta. Sieltä vie rautateitä etelään *Dotnuvan* (jossa on maan maatalousakatemia, 50 opettajaa ja 200 oppilasta v. 1932), Kaunasin ja *Virbalis'in* (Saksan rajalla) kautta Königsbergiin ja Berliiniin, lounaaseen Tilsitiin ja Insterburgiin, länteen *Telšiai'*n ja *Kretinga'*n kautta Memeliin, sekä itään *Panevėžys'*in (lukuisia tehtaita, 21,000 as.) *Rokiškis'*iin. joka on Latvian rajalla Väinänlinnan tienoilla. Rokiškis'in läheisyydessä on *Skapiškis*-niminen pikkukaupunki, jossa 220 lavantau-

din uhriksi joutunutta Suomen kaartilaista on haudattuna. Itämaisen sodan aikana Suomen kaarti oli näet v. 1854—55 majoitettu näille seuduin. Joukkohaudalle on pystytetty yksinkertainen muistomerkki, jota hoitaa Liettuan suojeluskunta. Etelä-Liettuan kaupungeista mainittakoon tässä ainoastaan sotilaallisesti tärkeä *Alytus* (7,000 as.) lähellä Puolan rajaa sekä *Mariampolè* (10,000 as.), jonka kuuluisassa lukiossa useat Liettuan merkkimiehet ovat saaneet kasvatuksensa.

Tutustuttuamme täten lyhyesti varsinaiseen Liettuaan käymme nyt Itämerenrannikolle ja *Memelin-alueelle*. Liettualla on tosin vain 91 km:n pituinen maakaistale Itämeren rannalla, mutta tämä on kuitenkin siksi mielenkiintoinen, että sen näkeminen runsaasti palkitsee vaivan, joka ei ole varsin suuri, koska Memeliin mukavasti pääsee rautateitse Kaunasista (11 tuntia, makuuvaunu) ja Šiauliai'sta tai laivalla Königsbergistä. Jos alamme pohjoisesta päin, tapaamme noin 2 km:n päässä Latvian rajalta pienen kalastajasataman nimeltä *Šventoji*, joka keskiaikana oli Liettuan tärkein Itämeren satama. Sieltä tulemme *Palanga*'n (Polangen) kauniiseen kylpylään, jossa on kreivi Tyszkiewisz'in omistama kuuluisa linna puistoineen sekä kansantarun ylistämä Biruten vuori, jolla muinoin kohosi kuulu Liettuan pakanuuden aikainen temppeli. Nyt vuorella on pieni kappeli, ja sen seinämässä on jäljiteltynä Lourdes'n rotko ja madonna. Kesäisin Palanga on tavallaan koko tasavallan pääkaupunkina, sillä helteisen ajan viettävät siellä tasavallan presidentti, korkeammat virkamiehet ja diplomaattikunta. Etelään päin, Memeliin johtavan tien varrella, on vielä kaksi kylpylää, *Nemersatè* (Nimmersatt) ja *Giruliai* (Försterei).

Nyt saavumme sitten vihdoinkin *Memeliin*, jonka liettualainen nimi on *Klaipèda*. Se on Liettuan toinen kaupunki (38,000 asukasta), Memelin alueen autonomisen hallituksen, direktorion, ja maapäivien sekä Liettuan hallituksen virallisen edustajan, kuvernöörin, kokoontumis- ja asuinpaikka. 13:lla vuosisadalla täällä oli liettualainen linnoitus, jonka kuitenkin saksalainen ritarikunta hävitti rakentaen tilalle uuden linnan, Memelburgin, joka oli Riian ja Marienburgin taipaleen lujin linnoitus. Kerta toisensa jälkeen liettualaiset hyökkäsivät Memelburgin kimppuun ja vihdoinkin heidän onnistuikin valloittaa sekä linna että kaupunki, joka aikain kuluessa oli sen ympärille kasvanut. Mutta Menlon rauhanteossa v. 1422 liettualaiset luovuttivat Memelin saksalaisille, jotka sitten viisisataa vuotta hallitsivat kaupunkia alueineen. Ruotsalaiset piirittivät kaupunkia useita kertoja 17:n ja 18:n vuosisatojen kuluessa ja seitsenvuotisen sodan aikana (1756—1763) venäläiset ryöstivät ja polttivat sen. Napoleonin sotain aikana kuningatar Luise, Preussin kuninkaan Fredrik Wilhelmin puoliso, eli hoveineen Meme-

Kurische Nehrung: Nida

lissä, ja täältä hän läksi Tilsitiin tapaamaan Napoleonia heinäkuun 6 päivänä, kuten historiasta tiedämme. Versailles'n rauhanteossa Saksa luovutti Memelin alueen liittovalloille, jotka vuorostaan v. 1923 liittivät sen vanhana liettualaisena alueena Liettuaan. Memelin tärkein laitos on sen suurenmoinen satama (v. 1932 ulkomaisessa liikenteessä saapuneiden alusten nettorek.tonnimäärä oli 519,000). Sataman ylin johto on keskitetty hallitukseen, johon kuuluvat Liettuan hallituksen edustaja puheenjohtajana sekä Memelin autonomisen alueen ja Kansainliiton edustajat jäseninä. Memelin satama välittää suurimman osan koko Liettuan ulkomaankauppaa. Kaupungissa on edelleen lukuisia teollisuuslaitoksia (sahoja, selluloosatehdas). Se on täysin uudenaikaisesti suunniteltu leveine katuineen, teattereineen ja hyvine hotelleineen (Viktoria), y. m.

Memelin alueen suurin nähtävyys on kuitenkin *Kurische Nehrung*, omituinen, noin 100 km:n pitkä ja 0,4—4 km:n leveä maakaistale, joka eroittaa Kurisches Haff-nimisen rannikkomeren Itämerestä, jättäen ainoastaan Memelin kaupungin kohdalla kapean (n. 1/2 km) aukon mereen. Maisema, jonka matkailija täällä tapaa, on omituisimpia, mitä maanosassamme on tarjottavana. Kuuluisa saksalainen luonnontutkija von Humboldt on Kurische Nehrung'ista sanonut: »Kurische Nehrung on niin omituinen, että ihmisen on pitänyt nähdä se kuten Espanja ja Italia, jott'ei puuttuisi sielusta ihmeellistä kuvaa.» Tämän kaistaleen pohjoinen puolisko Nidaan saakka

kuuluu nyttemmin Liettuaan, jota vastoin eteläosa kuuluu Itä-Preussiin. Nehrungille antavat erikoispiirteensä sen lukemattomat vaeltavat hiekkasärkät, laatuaan Euroopan suurimmat. Nämä korkeat hiekkavuoret, joista muutamat ovat vieläpä 60:kin metrin korkuisia, ovat vitkaan siirtyessään vuosisatain kuluessa alleen haudanneet kokonaisia metsiä ja kyliä. Nyttemmin on ruvettu niitä sitomaan sopivin istutuksin, jotta niiden hävitysretket vihdoinkin pian lakannevat. Kasvisto ja eläimistö ovat mitä mielenkiintoisimpia. Pohjoismainen vanamo, joka Keski-Euroopassa on suuri harvinaisuus, tuoksuu hongikossa, hirvet liikuskelevat vapaasti luonnontilassa ja lukemattomat harvinaiset muuttolinnut lepäävät täällä matkallaan etelään tai pohjoiseen. Nehrungin kalastajaväestö on kuurilaista, mielenkiintoinen pirstale muinaisesta suuresta kansasta, jonka kieli on liettuan- ja latvian kielten välimuoto. Haffilla keikkuvat heidän omituista muotoa olevat mustat aluksensa, joiden mastoissa on kirjavat, runsain veistoksin koristetut puuviirit.

Vastapäätä Memelin kaupunkia, toisella puolen kapeaa salmea, joka yhdistää Kurisches Haffin Itämereen, on hieno kylpylä *Smiltinė* (Sandkrug) kasinoineen ja huvila-asutuksineen. N. 20 km:n päässä Memelistä on Nehrung'in huomattavin ja hienoin kylpylä *Juodkrantė* (Schwarzort), johon parhaiten pääsee niillä uhkeilla laivoilla, jotka liikennöivät Haffilla Memelin ja Königsbergin sataman Cranzin välillä. Mukavasti sisustetut täysihoitolat metsiköiden peitossa tarjoavat matkailijoille lepoa ja virkistystä, ja sopivan matkan päässä kohoavat hiekkasärkät ovat ihanteellisia kävelyn päämääriä. Meren rannalla löytää hiekasta Itämeren keltaisia jalokiviä, merenpihkaa. Hiekkaranta on kivetön ja loiva ja kylpykauden huipulla ollessa iloisten kylpyvierasten temmellyspaikkana. Kun jatkamme etelään, tulemme *Pervalkan* ja *Preilan* pieniin kalastajakyliin, joissa vilahdukselta voi saada käsityksen kuurilaisten kalastajain perhe-elämästä. Vihdoin saavumme *Nidaan* (Nidden), joka on Nehrungin keskikohdassa ja lähellä sitä kohtaa, missä Saksan ja Liettuan välinen raja jakaa maakaistaleen kahteen yhtä pitkään osaan. Paikka on erittäin luonnonkaunis ja aivan erikoislaatuinen, minkä vuoksi siitä onkin tullut runoilijain, maalarien ja luonnonharrastajain mielipaikka. M. m. on Nobelin palkinnon saaneella kirjailijalla Thomas Mannilla täällä kesähuvilansa. Jonkin matkan päässä kylpylästä sijaitsee mahtava »Kuollut särkkä», todenperäinen Sahara, ja »Hiljaisuuden laakso». Täällä on moni sheikkielokuva syntynyt, sillä paikoin hiekkasärkät hämmästyttävästi muistuttavat Afrikan hiekkamerta.

Olemme nyt saapuneet Saksan rajalle ja tähän voimme sopivimmin lopettaa Liettuan käyntimme.

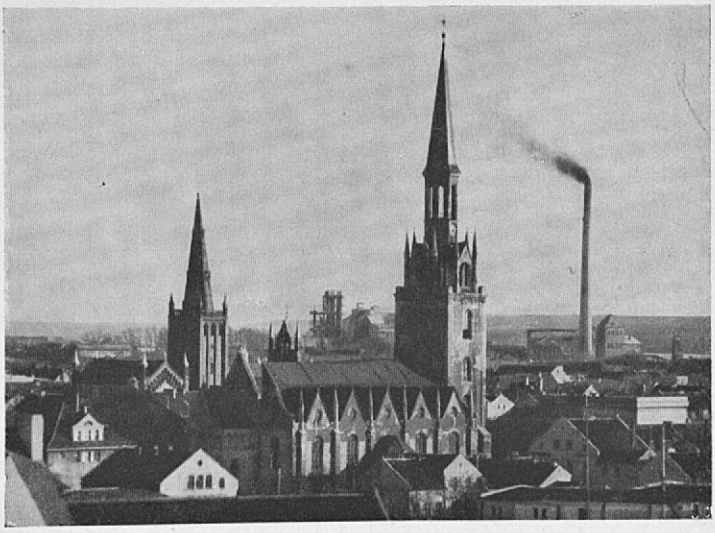

Klaipeda-Memel.

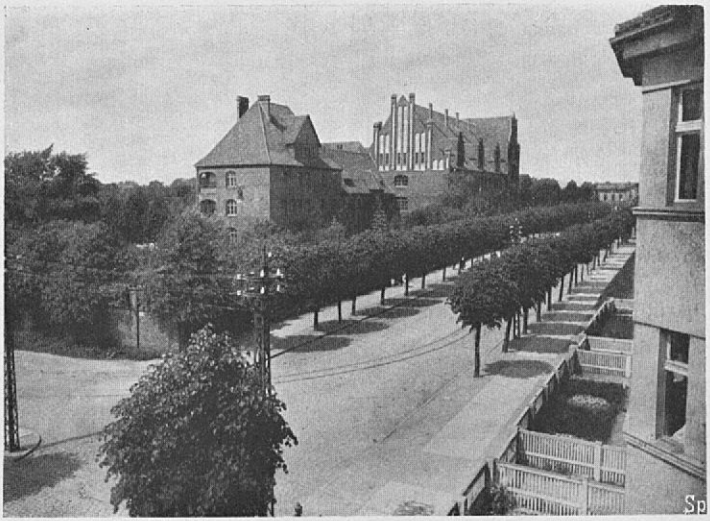

Klaipeda-Memel: Seminaari.

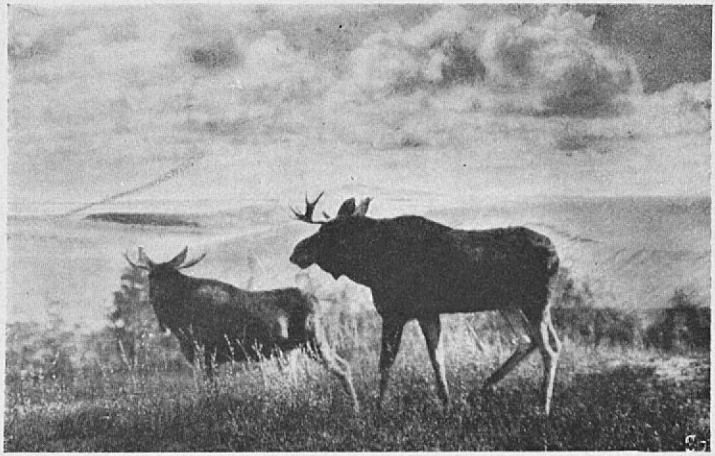

Kurische Nehrungin hirviä.

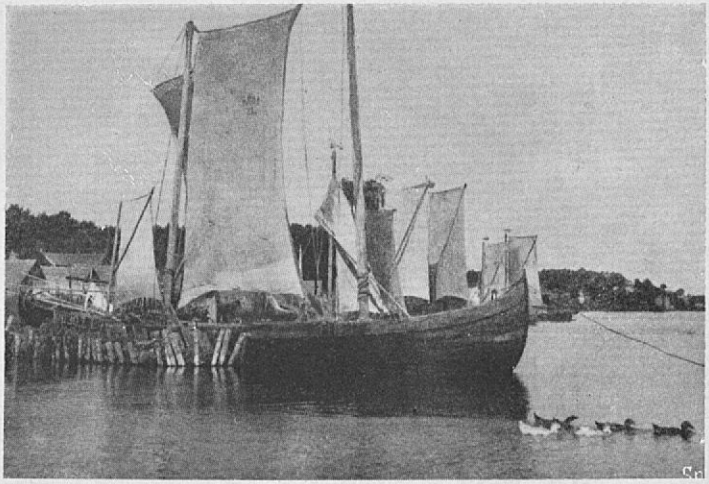

Kurische Nehrung: Kalastaja-aluksia.

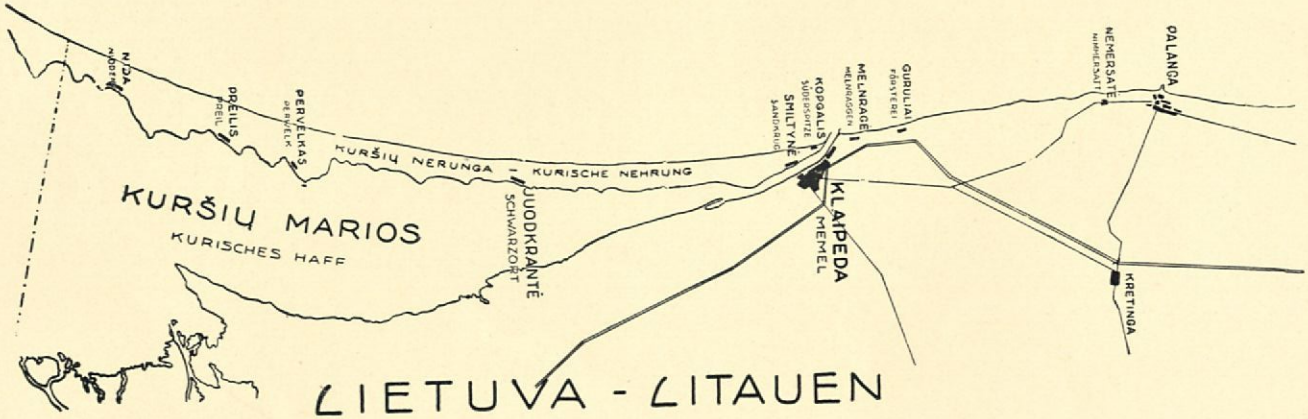
KURŠIŲ MARIOS
KURISCHES HAFF
KURŠIŲ NERUNGA
KURISCHE NEHRUNG
NIDA
NIDDEN
PRĖILIS
PREIL
PERVELKAS
PERWELK
JUODKRANTĖ
SCHWARZORT
SMILTYNĖ
SANDKRUG
KOPGALIS
SÜDSPITZE
MELNRAGĖ
MELNRAGEN
GIRULIAI
FÖHRVERK
KLAIPĖDA
MEMEL
NEMERSATE
NEMERSAT
DALANGA
KRETINGA
LIETUVA - LITAUEN

Auringonlasku Kurische Nehrung'illa

Eripainos Matkailutoimisto
Finlandian vuosikirjasta
1931—32.

Tilgmannin Kirjapaino
Helsinki
1934

4p 214